

ПРОЛОГ

КИЇВ-ГРАД, ЛІТО 988 РОКУ

Влідий лик місяця відбивався півкругом у широких водах Дніпра-Славути. Легенькі хмарки іноді ховали його, а коли розступалися, мерехтливе світло знову проливалось на річку, на київські схили, на міські будівлі — десь-не-десь там іще блимали вогники. Рублені городні¹ на київських пагорбах здавалися примарними і величезними, а на кучно забудованому ремісничому Подолі² вечірнім сутінкам не бажала поступатися тільки широка площа Житнього ринку. І можна було розгледіти обриси людей, що з'юрмилися біля древньої церкви Святого Іллі. З давен-давніх стояла вона на Подолі, ще за Ігоря Старого поставили її, щоб чужоземці-християни могли тут молитвувати собі, прибуваючи до града на Дніпрі. Розрослася ж та оздобилась Іллінська церква вже за княгині Ольги, яка опікувалася тими, хто прийняв віру Христову, і сама стала християнкою. Пізніше, за часів її сина, великого воя Святослава, церкву велено було знести: щойно одспівали Ольгу, зараз же й розібрали храмину. А вже коли син його Ярополк вокняжився, знов постала Іллінська церква. Бо, як поговорювали, князь Ярополк також схилився до християнства. Та тільки сам він сюди, по суті, не хожував. Не казав, у що

¹ Городні — рублені міські укріплення, дерев'яні зруби (кліти), часто засипані камінням чи землею для більшої міцності. (*Тут і далі — прим. авт.*)

² Поділ — низинна частина Києва, ремісничий і купецький посад під київськими пагорбами.

вірив. Ярополк узагалі був потайним і замкнутим. Тож і не любили його в Києві-граді. І по загибелі князя в протиборстві з братом його Володимиром мало хто за ним сумував-печалився.

А ось за Володимира життя повеселіло. Умів новий князь люд потішити, розважити, умів дати лад усьому. Як умів і справити славні учти-братчини, на яких бенкетував з вірною дружиною, і всякого міг прийняти, вислухати або й допомогти, якщо вважав за потрібне. Тому й улюбили князя Володимира в Києві, величали його ласкаво — Красне Сонечко. Складали про нього пісні, славили за вдалі походи, за вміння жити у згоді з народом.

Іллінської церкви на Подолі Володимир не чіпав. Не кривдив він і християн — як заїжджих, так і тих місцевих, хто вирішив увірувати в Ісуса Христа. Узагалі кажучи, він і сам подумував прийняти віру не тутешню, а з тих, що по світові розросталися і славу свою ширили. Хоча, як тільки вокняжився Володимир у Києві, то спершу про таке й не мислив, шанував дідівські звичаї. Тому й наказав звести в Києві стольному велике капище на Горі¹. Подобизну Перуна — бога грому, дощових хмар і блискавиць там поставили, посрібливши кумирові голову й позолотивши вуса, а ще ідолів таких: Хороса сонячного, Дажбога родючого, Стрибога вітряного і Симаргла, що всяким плодом земним опікується, а також Мокоші — покровительки долі, помічниці в господарських справах. Люди спершу хмарою сунули на капище — вельми поклонялися ідолам, а згодом перестали. А пощо їм до головного капища товпом товпитися, там такі треби брали, що часом останньої шапки лишалися. Ліпше піти до

¹ Гора — район Києва на найвищих пагорбах, де розташовувалися терени князя і вельмож.

менших капищ, що їх по всіх усядах за велінням великого князя так само було поставлено й поклонінням шановано, — там тебе бодай не облуплять до голого тіла, можна якоюсь куркою відбутися чи шкуркою білячою. Та й волхви по малих капищах не такі перебірливі були, як на Горі. Щоправда, люди подейкували, нібито від них так само нема пуття. Благаєш тих богів про допомогу, молиш, і волхви, прийнявши підношення, поважно поміч від небожителів прирікали, а насправді то град виб'є посіви, то мор прийде до київського передграддя такий, що й селища околишні зачепить. А богам хоч би що!

Утім звістка про те, що їхній князь помишляє про нову віру, розбурхувала люд. Переказували, що, мовляв, магометани до нього заявлялись і князь до них прислухався. Ходили також чутки, нібито юдеї спокушали його своєю вірою, а затим — християни західні, а тоді й християни ромейські¹ — і всяк своє вихваляв. З ромеями воно найбільш зрозуміло було. Адже не єдино до їхньої держави плавали руські купці, а потім велеречиво розповідали, як живуть у Візантії тій. Та й не забулося до сього часу, що Ольга високославна й собі до візантійської віри схилилася. Тож, коли Володимир, повернувшись із походу на ромеїв у Таврії², раптом заявив, що став християнином, багато хто сприйняв тую звістку спокійно.

Інша річ, що людей здивувало, коли князь їхній пресвітлий повелів розорити капище, що його сам недавно поставив, та поскидати ідолів у Дніпро. Це багатьох зворохобило й настрашило. Лячно жити без заступництва

¹ Ромейські, тобто візантійські. Мешканці Візантії вважали себе нащадками римлян, тому, незважаючи на строкатий етнічний склад населення імперії, самі називали себе ромеями — римлянами.

² Таврія — давня назва Криму.

небожителів, лячно, коли дідівських і вітцівських богів отак попирають. Того ж Перуна, раніше величного, волокли вниз Боричевим узвозом¹, мов якусь колоду нікчемну, та ще й били нещадно палицями залізними, немов показуючи, що ніяк він відомстити не годен, бо не суть же бог, а лиш деревина нечутлива, німотна. А як скинули ідола з берега в річку й підхопили його води схвильовані, то багато люду поставало вздовж Дніпра й плакало за ним, бігло вслід, благаючи божество: «Видибай! Видибай!» Дерев'яний Перун і вплив на берег під дальніми схилами, але й там його наздогнали князеві дружинники, порубали на цур'я і таки втопили звергнутого ідола в річці. У Києві ще гомоніли, що сутичка тоді зчинилася. Волхви захищали своє божество дерев'яне, кидалися на дружинників, але ті лише відбатожили їх добряче, кажуть, що й до булави дійшло. А відтак скрутили волхвів отих, поцупили невідь-куди.

А люди, зоставшись без небесних покровителів, з перестрашу потяглися до Іллінської церкви — вона усе ж звичною була. Та й багато хто вже помітив, що вірники її, котрі суть християни, переважно удачливі й небідні, що поміж них — купці та князева дружина. Може, це християнський Бог їм допомагає? Та все ж відкрито до храму на Подолі простий люд не поспішав, більшість надходила, наповняючи його в час пізньої нічної служби. А що всіх Іллінська церковиця вмістити не могла, то вони стояли оподалік, наслухаючи злагоджені голоси півчих усередині храму, під тесовою високою покрівлею з хрестом на ворині, на самім наверхі, ловлячи звуки святої служби, що долинали з-за вибілених стін. По-ста-

¹ Боричів узвіз — одна з найдавніших вулиць Києва, дорога, що з'єднувала нижню і нагірну частини міста, Поділ із Горою. Сучасний Андріївський узвіз.

рому в цей час Дажбога родючого, всемогутнього належало прославляти¹, та як його нині славити, коли подобизну його повалено й порубано? А новий Бог... Хто його зна, може, він ще й прихильність свою людям виявить. Он як жита половіють, хліби хороший урожай віщують, важке від плодів гілля по садах додолу гнеться, городина поросла, мов із води! Ліпота яка!

Ну, та хоч у що б вірив люд київський, а старі звичаї не так легко відмирають. Тож коли частина градців подалася до церкви Святого Іллі на Подолі, знайшлися й такі, хто рушив за зрубіві укріплення, аби долучитися до старовинного обряду, вшановуючи Дажбога родючого. Жнива вже на часі, то чом би й не виповнити спільно прадавній перевірений обряд, як воно споконвіку велося?

Тож і зачали присутні сплітати коло навкруг закосиченого вінками великого снопа.

— Гей, Дажбоже славний! Гей, Дажбоже милостивий! — вигукували. — Слава тобі, хвала і слава віднині й навіки-віків!

Величальні піснопіви божеству родючості раніше були злагоджені й триваліші, але люди, що нині зібралися, ніби поспішали відсвяткувати. Як правильно творити заклинання й замовляння, багато хто не знав, а волхви, служителі Дажбогові, тепер десь-інде скніли, пильновані сторожею. То люди самі й намагалися дати собі раду, як виїде. Поставили снопа надзахід сонця, уквітчали стьожками, тепер гуртом святкову учту справляли. Гостилися на простелених скатертинах викладеними на них вареними яйцями й медами в стільниках, смаженою птицею й різним зелом. Не вживали тільки хліба. Жито ще чекало косовиці, тож ніхто не наважувався торішніми дарами

¹ День божества родючості Дажбога відзначали наприкінці липня.

увагу бога всього родючого й плодючого відвертати від близького вже нового хлібного харчу.

Переважно в поле вийшли старші люди, більше за інших віддані предківським віруванням. Хоча дехто явився і з молодших. Ці прийшли сюди, приваблені старим звичаєм, за яким належало спрагнено віддаватися шалові пристрасті й кохатися понад пашницею налітою, аби Дажбог додав родючої сили, та й просто подуріти, побавитися теж кортіло. Це не як на Купайлових ігрищах, коли всякого всяка любити може й обирає собі пару, — тут іноді й не відаєш, кого в полюбовники візьмеш. Бо, за старим звичаєм, у це свято жінкам належало ховати обличчя під вінками та берестяними личинами, в яких залишено тільки відтулини для рота, носа та очей. Дажбог — божество чоловіцьке, усіх ратаїв, жінки в цей час — лише помічниці при них. Тож вони, прикриваючи свій вид, не приховували тим часом голих ніг та інших своїх принад, задирали подоли сорочок, зваблюючи тих, на кого оком накинули, на край поля, за високі пшениці. То там то тут злягалися парочки... Не так багато їх нині, бідкалися сивобороді, сидячи побіля розкладеного на скатертинах пригощання, раніше бувало — трава довкруг кишіла від пойнятих любовним шалом тіл. А проте раділи, що досі не забуто старий обряд. Он навіть дехто з дружинників самого князя після заходу сонця не від того, щоб і собі пошукати любовних утіх. І хоча вони, вважай, усі були хрещені, та хіба можна втримати молодецьку бурхливу кров!

Завітав на свято і молодший брат багатого купця Дольми, відомого в Києві християнина. Щоправда, нині красунчик Радко був чогось невеселий, сидів, опустивши на груди голову, завісивши закучерявленим темним чубом очі. Від бабів під берестяними машкарами-личинами, що сласно липли до нього, відмахувався. Думав про щось своє.

Та все ж одна зі спокусниць привабила. Тримаючись непоодаль, вона то камінцем поціляла в Радка, то сміялася грайливо русалковим сміхом. А тоді, задерши плахиття вище пупа, заголила довгі ноги, пушок між ними, біле гладеньке лоно. І не втримався Радко, подався за нею.

Зляглися вони швидко і пристрасно. Жінка під машкарою, здавалося, поспішала, пручалася його пестошам, прагнула чимшвидше натішитися парубком цілком. Мовчазна була, тільки дихала уривчасто. А коли Радко, вдовольнивши хіть, застогнав і затих упокоєно, вона висковзнула з-під нього й подалася геть. Радко підвівся, важко віддихуючи, споглядав, як світла постать її в довгій біленій сорочці розчиняється в мороці. Недавня любаска майже бігла, линула туди, де за легким шумовинням гаїв угадувалися зрубові вежі Копир'ївого кінця¹. Радко і забув би про неї небавом, та, коли із заростів гаю, звідки витікав струмок Кудрявець, почулося нетерпляче кінське іржання, усе ж придивився. А тоді й почув тупіт копит. Напотемки не надто розгледити, але кінь під нею вочевидь не з плохих — он який великий, баский, та й вершниця на ньому сидить зграбно. Ледве впізнав її в темній накидці, як майнула щодуху в бік київських городень.

І враз при місяці, що вигулькнув у проріху хмар, кинувши горстку світла на околиці, угледів Радко білісінькі по самі коліна задні ноги її скакуна.

— Чи ти ба! Отакої! — майже видихнув. І повторив, схопившись на ноги: — Отакої!

А далі зайшовся гучним переможним сміхом.

Ясний місяць потроху проглядав із-за хмар. А як викотився весь, то освітив подвір'я церкви Святого Іллі на

¹ Копир'їв кінець — західне передмістя давнього Києва; нині узвичаїлася назва Копирів кінець.

Подолі. Нічна служба вже закінчувалася, почали виходити вірники. Один з них, високий ставний муж, обернувся до вхідної арки й широко перехрестився, уклонившись. Тоді напнув на голову оторочену хутром шапочку, ступив крок у натовп. І зразу ж окликнув двох:

— Гей, ви чого тут огинаєтеся? Чи такожде увірували?

Ті підійшли ближче. Один — міцний хлоп'яга з пишними вусами й буйною гривною волосся, другий — миршавенький плішивий чоловічок із цапиною борідкою, що стирчала вперед.

— Так, теє... цікаво ж нам, — мовив плішивий, розвівши руками. — Усіх цікавість бере, от і ми, того... вирішили...

— Вирішили вони. Гм. Хоча... Може, то й добре, що прийшли.

— Авжеж, добре, господарю наш Дольмо достославний, — низьким рокітливим басом вторував йому вусатий богатир. — І піснопіви християнські нам любо послухати, та й вас оце супроводимо додому. Ану ж як нападе ще... хто. Народу теперечки до Києва понаїхало — мов оси на мед злетілися. А ми ж вас і захистимо, і підсобимо, щоб не зобидив ніхто. Нічка он яка темна нині, а ми... Ех, та ми!..

— І хто ж посміє мене зобидити? — насмішкувато гмикнув той, кого назвали Дольмою. — А ось це ти бачив?

І, відкинувши полу легкого корзна¹, показав руків'я меча. При цьому додав:

— Дурний ти, Бивою, як горщик необпалений. Та чи ж я не годен за себе постояти? Ну, гаразд. Якщо вже прийшли, будете мені за причет. — І до плішивого звернув-

¹ Корзно — мантія князів і вельмож Київської Русі, яка накидалася на каптан і застібалася на правому плечі; нагадує плащ, оторочений хутром.

ся: — А ось ти, Жуяго, дарма брата мого Вишебора покинув. Тобі при нім службу нести сьогодні. Раптом він спохватиться про щось? А тебе катма.

Плішивий, що його названо Жуягою, сопучи, теревив кінці пояса.

— Не спохватиться. Він же минулої ночі розважався, тишив себе, а сьогодні цілісінький день старі рани йому докучали. Тому-то дбайлива Яра й хлюпнула йому макового відвару в пиво. То спить нині господар наш Вишебор безпробудно, як бурмило взимку. Його й билом тепер не добудишся.

Сказане не сподобалося Дольмі. Спинився, стояв похмурий, зітхав тяжко, ніби щось його гнітило. А тоді розлютився враз, забурчав, що вельми ключниця його Яра розперезалася, он як сваволить: тільки що — поїть недужого брата настоями. І заквапився. Та тільки поспішати не надто вдавалося. Коротун Жуяга весь час відставав. То волока на його постолі розв'язалася, і він просив зачекати, доки перемотає, то роззявив рота на різьблену оздобу чіїхось воріт, ще й іншим показував, а в притінку під горою Хоревицею¹ ненароком осковзнувся і шубовснув у річку Глибочицю². Довелося витягати горопаху. Прововтузилися довгенько. Дольма, хоча й посміявся зі свого челядинця, та однаково бурчав, мовляв, так можна до світанку воловодитися, а їм же ще на гору східити, де дворище його стояло. Ніби не таке вже й важке діло, проте не сказати, що й легке. Треба проминути зарості під горою, а далі дорога здіймалася круто вгору. На коні воно, звісно, було б легше. І щойно Дольма згадав про коня, зараз же й почув, як за спиною хутко промчав верхівець, галопуючи на

¹ Хоревиця — імовірна давня назва сучасної Замкової гори.

² Глибочиця — річка, що колись протікала Подолом, нині закута в колектор під землею.

Хоревицю. У п'ятьмі годі розгледіти. А тут ще Жуяга, якого допіру дістали з води, вдруге скотився в річку. Довелося знов його витягати.

Купця Дольму це вже не веселило. Схопив Жуягу за шкірку, струснув, загилив потиличника. Заскреготав зубами від злості:

— Чи не знарошна ти вже двічі викупався у Глибочиці, псяча твоя кров? Гляди мені, ще раз покотишся, я більше не витягатиму тебе, ще й сам притоплю, щоб не морочив нам з Бивоєм голову.

Здоровань Бивой аж реготнув.

— Ви тільки накажіть, господарю, я сам цього дури-світа на поживу русалкам спроваджу.

Дольма, який уже був посунув у затінок заростей під Хоревицею, раптом озирнувся.

— Не мели дурниць, Бивою. Русалки — це лише вигадки несосвітенних нечестивців. Щоб я більше від тебе нічого подібного не чув. А тепер ходімо, кажу вам!

Ніч уже входила в другу свою половину. Задушно було. Навіть там, де біля причалів у гавані Притиці¹ погойдувалися струги зі спущеними вітрилами, що їх обвівав легкий вітрець із Дніпра, дихання ночі не освіжало. Кораблі стиха порипували снастями, ледь не торкаючись бортами; хлюпоталася вода, на носі однієї з лодій світився ліхтар і виднівся силует заснулого вартового. А попід щоглами то тут то там напнуто було строкаті шатра, в яких опочивали ті з ромейських гостей, які мали за вигідніше для себе не селитися в княжих хоромах або кому просто забракло там місця.

¹ Гавань Притика — місце стоянки суден у правій притоці Дніпра — річці Почайні. Почайна впадала в Дніпро в районі сучасної Поштової площі, і саме тут швартувалися лодії, що прибували Дніпром.

Один з них, позіхаючи, вийшов зі свого шатра, роздивився навкруги. Місяць, впливши з-за хмар, освітив його довге темне одіння, густу бороду, під якою зблиснув металевий хрестик. Божий слуга. Із тих, хто прибув на Русь, щоб навчати нової віри місцевий люд.

Зараз він стояв, задерши голову, милувався місячними блищиками на воді, прислухався до голосів далеких нічних сторожів-обхідників по дворах Подолу, що перегукувалися між собою. Потім широко перехрестився й зашепотів слова молитви. Та не встиг виповісти до кінця, як сіпнувся, змахнув руками і, повільно осідаючи долу, впав горілиць на палубу. З грудей йому стирчала довга опірена стріла.

Перед світанням стало зовсім тихо. Навіть собаки, що зрідка побріхували у дворах, і ті вгамувалися. Небо розвидніло, місяць скотився за київські пагорби, і тільки цвіркуні джеркотіли в закроплених росами заростях на схилах. Саме в цей час спадистим схилом до підніжжя Хоревиці поволі спускалася завита в широку накидку людська постать. Гостроверхий башлик, насунений на самий ніс, приховував лице, а на плечі подорожній ледве втримував важкого лантуха.

Ішов схилом обережно, часто озираючись, а як спустився на низовинний Поділ, подався сторожко, раз у раз скидаючи оком над частоколами дворів київських ремісників. Так, скрадаючись, він проминув загороди й огорожі, вийшов до самого Дніпра і, скинувши тягар, почав спішно від'язувати один із припнутих коло причалу човнів. Завмирав іноді, знов озирався й майже припав до землі, сполошившись, що сторожа прямує в його бік. Але ті пройшли повз, і таємничий подорожній на силу втеревив у човна свою ношу. При цьому лантух заворушився, почувся глухий, сповнений муки стогін.

І зараз же в руці чоловіка зблиснуло лезо довгого ножа, він штрикнув ним лантух раз, удруге. Звук вийшов глухий, ніби хлипаючий. Наступної миті човен відчалив, швидко полинув водами Дніпра до дальніх островів, укритих темною кучерявою паростю. І вже коли вплив на середину річки, чоловік перекинув свою недавню ношу через облавок. Сплеснула вода — лантух каменем пішов на дно. Усе, далі вбивця вже не хвилювався, зітхнув полегшено, забурмотів щось глухо. І поплив назад неквапливо, як людина, що скінчила свою роботу.

РОЗДІЛ 1

Ювеліри константинопольські не дарма вважалися найліпшими у світі майстрами своєї справи. Уміли робити прикраси у Візантії! І ця діадема з шліхованими рубінами й смарагдами, блискучою золотом емаллю й круглими перлами в підвісках оздоблена... Та й саме золото тонкої роботи. Ліпота! А якщо подібне довершене диво вінчає темноволосу голівку молоді вродливиці, то взагалі замилуєшся!

От князь Володимир і не міг надивитися на свою красуню-жону Анну, царівну візантійську. Сидячи перед дзеркалом з вилошеного срібла, вона всіяла у вушка прозірчасті мерехтливі сережки-колти, аж помітила у віддзеркаленні Володимира, що завмер біля арки входу, і спалахнула на обличчі; опустила довгі вії. У кутиках її соковитого маленького рота з'явилися милі ямочки: Анна намагалася втримати лукаву усмішку, задоволена тим, як захоплено дивиться на неї муж, а проте й розгубленою почувалася. Не звикла ще, що він входить до неї так за просто, без належного церемоніалу — захотів і увійшов.

Але якщо царівна змовчала, то жінки, віддані їй, ураз сполошилися. Заметушилися, заохали, старша зоста¹ навіть спробувала заступити Володимирові шлях до Анни.

— Не час, не час, архонте²! — замахала вона руками на князя. — Порфірогеніта³ ще не готова до виходу.

---

¹ Зоста — придворне жіноче звання.

² Архонт — у перекладі з грецької — правитель земель.

³ Порфірогеніта — народжена (чи народжений, якщо йдеться про хлопчика) у спеціальній Порфірній залі в Константинополі. Вважалися найвищими в ієрархії з наділених владою у Візантії, їх шанували найпаче.

Що ж, ця огрядна велична жінка вже вельми непогано при звичаїлася до місцевої говірки, але те, що вона говорила, було не до вподоби князеві. Коли нарешті ці прибулі з Анною служителі зрозуміють, що він тут — головний? Коли збагнуть, що їхня порфірогеніта тут найперше — його жона?

— Я чекатиму жону в GRIDНИЦІ, — тільки й мовив князь Володимир виходячи.

Сам же подумав, що час уже одіслати добру половину цих квочок назад у Царгород¹, нічого їм тут приказувати та втручатися в його родинні з Анною справи.

А спустившись у простору GRIDНИЦЮ княжого терема, побачив там і прибулих з Анною з далекої Візантії її супутників-ромеїв — геть-чисто всі у святочних довгополих уборах, у барвних збористих хламидах, защепнених на раменах. Вони шанобливо схилили голови перед правителем Русі, та, хутко випрямившись, дивилися ніби з погордою — наче шії їм у поклоні перед чужим згиналися неохоче. На своїх василевсів² ці придворні підлабунники так би не витріщалися. А тут, на Русі, он як запишались, вважають себе за мужів ліпших, либонь, тому й забрали собі в голову, що зможуть мати вплив на князя Володимира. І знову подумалося йому: а бодай би їх шезник ухопив!.. Хай би забиралися до свого василевса, який був для нього незрозумілий, як і шезник із хащ лісових. Дарма що роменський імператор вважався віднедавна хрещеним батьком руського князя, дарма що наречено Володимира при хрещенні йменням його — Василій.

Князь давно виношував думку про хрещення, але доконечно прийняв хреста, як захопив у Таврії ромейський

¹ Царгород (Царград, або Цар-місто) — так на Русі називали столицю Візантії Константинополь. Нині місто Стамбул у Туреччині.

² Василевси — так називали візантійських монархів.

город Корсунь¹ і заручився тоді із сестрою візантійських правителів Василя й Костянтина². Такого споконвіку ще не було, щоб народжена в пурпурі царівна віддавалася за чужоземця-поганина, — закони ромейські вважали це негідним. А на поліг Володимир — і вийшло, як він того хотів. Тож чому ці набундючені ромейські павичі дивляться на нього, як на варвара, якому вклонятися соромно?

Володимир ішов просто на них, бачив, як скоса поглядають на його багрянні чоботи, ніби князь Русі не мусив облачатися в царствений пурпур. А ось і мусив! Він тепер рідня василевсів, тож має право на царствений убір, як і може вбиратися в довге одіння золотої парчі, до якого вже почав звикати і яке особливо цінував, коли належало підкреслити його високе становище. Та й Анні так більше до вподоби.

На саму думку про Анну настрої одразу поліпшився, спина випросталася. Володимир гордо пройшов повз ромейів, що розступилися перед ним, як болотяна ряска перед лодією, рушив до своїх вірних бояр. А ті й собі убралися в багаті шати, найліпші, за ромейською модою — в парчу та оксамити, шовкові накидки, пояси, унізані самоцвітами. Щоправда, шапки, оторочені хутром, носили за місцевим звичаєм. А чому ні? Хутра — знаменита цінність Русі. Торги хутровим крамом немало

¹ Корсунь — місто в Криму (Херсонес — поблизу теперішнього Севастополя). В описуваний час належав Візантійській імперії, але був захоплений військом князя Русі Володимиром Святославичем. Повернений імперії після договору, за яким Володимирові віддали за дружину царівну Анну.

² Василій і Костянтин — імператори-співправителі Візантії. Василій II Болгаробійця (958–1025), Костянтин VIII (960–1028). Останні правителі Македонської династії, до якої належала і дружина князя Володимира Анна.

багатства в казну князівську додали, адже відомо, що на ринках Царграда за нього добру ціну дають. Хоча надто жарко сьогодні для хутра, здається. Ну та нічого, пара парить, а не ламає. А на парчевих шапках соболі та куниці вельми пишно глядяться.

А втім, Добриня, князів дядько, не перемінив полотняний лляний убір місцевого крою, хіба що плащ строкатий на плече накинув. Та зате в такому одязі він не так потерпає від цієї липневої спеки. А своє довге, побриніле сивиною волосся Добриня просто перехопив на потилиці, стягнувши в подобу кінського хвоста. І все одно величавістю своєю худорлявий, жилавий князів дядько не поступиться іншим присутнім. Он як шанобливо з ним тримаються князеві нарочиті люди: і боярин Вовчий Хвіст, і воєвода Блуд, і витязі Ясноок та Ясен, і навіть виряджений у візантійську парчу знаний купець Дольма.

Володимир підійшов до Добрині, усміхнувся привітно.

— Де наш піп Анастас? Чи готовий провести святу службу?

— Уже дожидає, государю. Щоб наш Анастас та не впорався!

А в самого очі зблиснули завзяттям.

Очі в них з Володимиром схожі, темно-карі, та в іншому дядько з племінником мало в чому подібні: Добриня — смаглявий, темноволосий, а Володимир — кажуть же: Красне Сонечко — світлолиций, русяве волосся вицвіло до пшеничної барви, тільки борідка, невелика, плекана, ледь темніша. Зустрівши вже тридцяту весну, Володимир мав навдивовижу пишну вроду — ставний, широкоплечий, високий, його військову поставу не міг приховати навіть ромейський дивітисій, що виблискував на князеві парчевими узорами. І усмішка в нього була хороша — ясна, білозуба, світла. Скільки жіночих сердець полонила ця чарівлива князева усмішка! Та нині